

Geen vaardigheden zonder kennis

Margriet Smits – Lerarenopleiding Nederlands – Fontys Hogescholen

Hoewel lerarenopleidingen Nederlands van hoge kwaliteit zijn (blijkens accreditatierapporten), scoren leerlingen in het beroeps- en voortgezet onderwijs de laatste jaren alarmerend laag in PISA-onderzoeken, waar hun leesvaardigheid gemeten wordt. Lerarenopleiders zijn nauw betrokken bij landelijke ontwikkelingen in het onderwijs en hebben professionele samenwerkingsverbanden met het werkveld (Samen opleiden & professionaliseren): dat wat wij onze studenten leren, zetten studenten in hun eigen lespraktijk in om hun leerlingen te onderwijzen (*triple loop learning*) en wij trekken gezamenlijk op in het ontwikkelen van onderwijs, in onderzoek en in innovatie. Aandacht voor basisvaardigheden in *alle* lerarenopleidingen kan een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het taalbewustzijn van lerarenopleiders, docenten en leerlingen. Vaardigheden kunnen niet zonder inhoud; zie het als ingrediënten van soep. De soep is smakelijker in samenhang, voor docenten én voor studenten: alleen de losse ingrediënten leveren niet het gewenste resultaat. We werken in de lerarenopleidingen aan aandacht voor geïntegreerde taalvaardigheid, wat heeft geleid tot professionele leergemeenschappen waarin taalontwikkeld lesmateriaal is ontwikkeld.

Wat is er verder bekend, wat is er nodig en wie kan daarvoor zorgen? De conclusie: structurele investeringen in lerarenopleidingen en kennisnetwerken, ruimte voor de expertise van het hoger onderwijs in de professionalisering (*evidence informed* werken: kennis produceren en consumeren) van lerende organisaties, investeringen in kennis door onderzoek (immers: geen vaardigheden zonder kennis) en kwaliteitsborging van deze kennisnetwerken door hoger onderwijs (onderzoek naar *wat werkt* in de lespraktijk).

	Bekend	Ambitie	Voorwaarden
<i>Het lerarentekort is een gegeven.</i>		Aantrekkelijk maken van het beroep door de inzet van vakmanschap (de ‘expert’-leraar) door onderzoek in eigen lespraktijk. Een vakdocent beschikt over taalontwikkende tools en kan zich ontwikkelen van startbekwaam naar vakbewaam onder auspiciën van het hoger onderwijs.	Professionele ruimte voor docenten en lerarenopleiders om wetenschap in de eigen lespraktijk te onderzoeken (voortgezette professionalisering, kartrekkersrol) . Op die manier wordt het <i>evidence informed</i> -werken gestimuleerd (gezamenlijk onderzoeken, ontwikkelen en innoveren) en krijgt het docentschap diepgang en meerwaarde.
<i>Hervorming van het curriculum.</i>		Alle talenten benutten door aandacht voor eerder verworven competenties.	Juist voor deze studenten is extra aandacht voor (academische) taalvaardigheid van belang. Om studentsucces te kunnen stimuleren, is een investering in de kennisnetwerken over taalontwikkeld leren binnen de lerarenopleidingen bij alle vakken nodig (als onderdeel van sterk werkend taalbeleid).
<i>Goed kunnen lezen en schrijven is meer dan alleen kunnen spellen en formuleren. Uit onderzoek blijkt dat de talige overstap van vwo naar universiteit en van mbo naar hbo voor veel studenten (te) groot is. Taaltoetsen kunnen worden ingezet om het instroomniveau te bepalen, maar die toetsen geen hogere-orde-vaardigheden.</i>		Taaltoetsen in het hoger onderwijs bieden geen garantie op studiesucces. Investeer dus niet in de toetsing, maar in taalontwikkende didactiek . We hebben met subsidies kunnen investeren concrete leergemeenschappen waarin gewerkt werd aan taalontwikkende lesstof van de gammavakken.	Tijdelijke gelden hebben tot mooie voorbeelden van werkend taalbeleid geleid. Overheidsstimulans door structurele investeringen in dit soort kennisnetwerken waar opleiders werken aan de samenhang tussen basisvaardigheden en vakinhoud, verduurzaamt deze successen.
<i>In het hoger onderwijs wordt met behulp van de kwaliteitsgelden gewerkt aan het wegwerken van deficiënties van individuele studenten.</i>		Onze ‘taalwerkplaatsen’ – waarin studenten individueel en vraaggestuurd worden begeleid bij talige (beroeps)producten – zijn succesvol, zeker wanneer er gewerkt kan worden met een buddy-systeem waarin studenten elkaar helpen met hun talige studieproducten.	Investeringen ‘aan de voorkant’ (taalbewust curriculum) zorgen voor een ontwikkeld taalbewustzijn en kunnen blijvend worden aangevuld om studenten met een tekort aan kennis en vaardigheden te helpen. Alleen investeren in het wegwerken van achterstanden is echter niet voldoende, sterk werkend taalbeleid in het hoger onderwijs omvat beide onderdelen .
<i>Er bestaan reeds mooie kennisnetwerken, zoals kenniscentrum YES (Youth Education for Society).</i>		In deze netwerken is ruimte voor lerarenopleiders en een breed scala aan werkveldpartners (onderwijs en bedrijfsleven). Onderzoek (kennis) en de transfer naar de praktijk staan centraal.	Meer ruimte voor deze kennisnetwerken zorgt voor welbestede onderzoeksgelden en meer <i>evidence informed</i> -onderwijs. Netwerken Samen opleiden & professionaliseren bestaan al, maar verdienen alle aandacht: het is de motor van de onderwijsregio.

Begrippen

- **Lerarenopleiding (Lero):** leidt studenten op voor het tweedegraads vakgebied. Dus voor de onderbouw havo/vwo en voor het (v)mbo. In Tilburg bieden we ook een educatieve masteropleiding aan waar studenten zich ontwikkelen tot docent in het eerstegraadsgebied (bovenbouw havo en vwo).
- **Kennisnetwerken of Knowledge building partnerships:** partnerschap tussen hoger onderwijs, werkveld (vo, (v)mbo, eventueel aangevuld met bedrijven, uitgevers van leergangen, instanties etc.), bedoeld om gezamenlijk te werken aan *evidence informed*-onderwijs en om een aantrekkelijk, ambitieus en sterk beroepsbeeld te creëren met interessante loopbaanpaden. Alle partners hebben een gelijkwaardige rol in de kennisketen: zowel producenten als consumenten van kennis. In deze partnerschappen wordt (handelings-)kennis ontwikkeld bij urgente en actuele vragen en waar nog geen sluitend antwoord op is.
- **Partnerschap Samen opleiden & professionaliseren:** samen verantwoordelijkheid nemen voor het opleiden van aanstaande leraren in de school, het begeleiden van startende leraren in de school en de voortgezette professionalisering in de school. Op dit moment heeft Fontys Lerarenopleiding Tilburg bijvoorbeeld meerdere opleidingspartners.
- **Taalbewustzijn:** bewust omgaan met taal, je bewust zijn van hetgeen je doet en laat tijdens taalactiviteiten.
- **Hogere-orde-vaardigheden:** bij de hogere-orde-denkvaardigheden gaat het om analyseren, evalueren en creëren (zie ook Taxonomie van Bloom). Er wordt geappelleerd aan kritisch, logisch, reflectief, metacognitief, en creatief denken. Deze denkvaardigheden worden geactiveerd als leerlingen geconfronteerd worden met nieuw (en onbekend) bronnenmateriaal, met onbekende problemen of met onzekerheden of dilemma's.

Geraadpleegde bronnen

Voor de totstandkoming van dit stuk is gebruik gemaakt van begrippen en suggesties uit onderstaande stukken en ideeën die voortkomen uit gesprekken met collega-lerarenopleiders, ook uit ons werkveld.

- Bulterman, J. (2023). *Het lerarentekort: Pleidooi voor vakmanschap*. Amsterdam University Press.
- Coppen, P.-A., Dietz, F., Bax, S. Van Oostendorp, M., Mantingh, E. (2024, 4 november). Taal leer je ook door na te denken. *Trouw*. Geraadpleegd op 4 december 2024, van <https://www.trouw.nl/opinie/opinie-taal-leer-je-ook-door-na-te-denken~bc4f7acc/?referrer=https://www.google.com/>
- Heunks, S., Bouckaert, M., De Croon, K., Schüler-Meyer, A., Smulders, S. (2024, 20 november). *Professionele leergemeenschappen* [subsessie 1F]. Congres Grenzeloos Goed Onderwijs, Eindhoven.
- Inspectie van het onderwijs. (2024, 19 november). *Lang niet alle leerlingen in de tweede klas voortgezet onderwijs hebben leesniveau om goed te kunnen doorleren; verbetering noodzakelijk*. Geraadpleegd op 22 november 2024, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/basisvaardigheden/nieuws/2024/11/19/lang-niet-alle-leerlingen-in-de-tweede-klas-voortgezet-onderwijs-hebben-leesniveau-om-goed-te-kunnen-doorleren>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, 15 december). *Samenvatting uitkomsten verkenning kwaliteit en positie lerarenopleidingen*. Geraadpleegd op 3 december 2024, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/12/15/bijlage-4-samenvatting-uitkomsten-verkenning-lerarenopleidingen-docx>
- Schuurs, U. & Cornuijt, E. (2022). Talige voorbereiding op het vervolgonderwijs? Ontoereikende taalbeheersing bij instromende studenten. *Levende Talen Magazine*, 5, 18 – 23.
- SLO. (2024, 11 november). *Ordenen van denkvaardigheden*. Geraadpleegd op 25 november 2024, van <https://www.slo.nl/thema/meer/hogere-denkvaardigheden/wiskunde/ordenen-denkvaardigheden/>
- SLO. (2024, 13 juni). *Taalgeweten en Taalbewustzijn*. Geraadpleegd op 1 december 2024, van <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/nederlands/basistaal/algemeen/taalgeweten/>
- Snoek, M. & Van Tartwijk, J. (2023). Geen eindpunt, maar een startpunt. De paradox van kwaliteit en flexibiliteit. *Thema*, 23 (5), 31-35.
- Vanhooren, S. & Wulftange, L. (2022). *Taalcompetent in het hoger onderwijs: Kader voor een taalcompetentieversterkend aanbod aan hogescholen en universiteiten*. Taalunie.
- Vanhooren, S. & Wulftange, L. (2020). *De taalcompetente leraar: Een referentiekader voor taalcompetenties van leraren in Nederland en Vlaanderen*. Algemeen secretariaat Nederlandse Taalunie.
- VO-raad. (2024, 19 november). *Adviesrapport. Kansen om evidence-informed werken verder te verankeren in het onderwijs*. Geraadpleegd op 25 november van https://www.vo-raad.nl/nieuws/adviesrapport-kansen-om-evidence-informed-werken-verder-te-verankeren-in-het-onderwijs?utm_medium=email
- Warps, J., Visser, M. de, Lodewick, J., & Termorshuizen, T. (2021). *Verkenning vervolgonderwijs: Wensen van het vervolgonderwijs betreffende kennis en vaardigheden van geslaagden uit het voortgezet onderwijs*. ResearchNed Nijmegen.